

Instytucjonalne
i kulturowe
podstawy
gospodarowania

JERZY WILKIN

Instytucjonalne i kulturowe podstawy gospodarowania

Humanistyczna perspektywa ekonomii



Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2016

Recenzja: prof. dr hab. Janina Godłów-Legiędź

Projekt okładki: Katarzyna Juras

Zdjęcie na okładce: Fotolia © anyaberkut

Redaktor prowadzący: Łukasz Żebrowski

Redakcja i korekta: Claudia Snochowska-Gonzalez

Książka została wydana dzięki dotacji Instytutu Wsi i Rolnictwa
Polskiej Akademii Nauk w Warszawie

IRWIR PAN Polska Akademia Nauk
Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa

Copyright © by Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016

ISBN 978-83-7383-800-0

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Wiśłana 8, 00-317 Warszawa
tel./fax 22 692 41 18, 22 826 59 21, 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej, w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze
Skład i łamanie: WN Scholar (*Jerzy Łazarski*)
Druk i oprawa: MCP, Marki

Spis treści

Wstęp	11
-------------	----

Rozdział 1

Pluralizm metodologiczny w ekonomii – jego podstawy i konsekwencje	17
1.1. O pożyteczności studiów metodologicznych	18
1.2. Inspiracje metodologiczne i alchemia metodologii naukowej	20
1.3. Metodologia ekonomii – główne kierunki poszukiwań i obszary sporów teoretycznych	21
1.4. Źródła frustracji i satysfakcji w uprawianiu ekonomii	23
1.5. Koncepcja człowieka gospodarującego jako fundament ekonomii głównego nurtu	24
1.6. Ekonomia jako wiedza i nauka	26
1.7. Matematyczność świata i matematyczność ekonomii	29
1.8. Dwa dominujące nurty w badaniach nad podstawami zachowań ludzkich	32
1.9. Nauka a prawda	36

Rozdział 2

Wizje gospodarki i świata społecznego – trzy metafory	38
2.1. Metafora mechanizmu	38
2.2. Metafora systemu	39
2.3. Metafora dramatu	45
2.3.1. Człowiek gospodarujący jako istota dramatyczna	45
2.3.2. Czym jest dramat: w sztuce, życiu społecznym i nauce	47
2.3.3. Świat jako scena dramatu i dialog jako otwarcie na innego	49
2.3.4. Dramat a wolność człowieka	51

Rozdział 3

Dlaczego ekonomistom potrzebna jest filozofia?	53
3.1. O potrzebie filozofii zaangażowanej	53
3.2. Filozofia, nauka, Bóg – fundament wiedzy i mądrości	55
3.3. Kondycja nauk ekonomicznych – kilka wstępnych refleksji filozoficznych	56
3.4. Nauka a filozofia	59
3.5. Czy ekonomista bywa metafizykiem?	60

Rozdział 4

Czy ekonomia może być piękna?	63
4.1. Poszukiwanie piękna w ekonomii.	63
4.2. Czym jest piękno?	65
4.3. Piękno w nauce	67
4.4. Przedmiot ekonomii a jej piękno	69
4.5. Metody badawcze ekonomii a jej piękno.	73
4.6. Czy ekonomia jest etyczna?	76
Uwagi końcowe	78

Rozdział 5

Kultura jako fundament instytucjonalny gospodarki	79
5.1. Ewolucja zainteresowania kulturą wśród ekonomistów	80
5.2. Czym jest kultura?	82
5.3. Trudności w budowaniu teorii kultury	84
5.4. Jedność i różnorodność człowieka oraz kultury.	87
5.5. Ewolucja kultur i cywilizacji – długookresowa perspektywa instytucjonalna	89
5.6. Proces społeczno-kulturowego wykorzeniania się gospodarki	91
5.7. Kultura rywalizacji	93
5.8. Różnorodność kultur a systemy kulturowe.	94
5.9. Porządkująca rola kultury w chaotycznym świecie	95
Uwagi końcowe	97

Rozdział 6

Instytucje – koncepcje, definicje i spory interpretacyjne	98
6.1. Gdzie kryją się instytucje?	98
6.2. Spontanizacja i kreacjonizm w kształtowaniu instytucji	99
6.3. Definicje instytucji	100
6.4. Instytucje, środowisko instytucjonalne i system instytucjonalny	105
6.5. Instytucje i instytucjonalny system gospodarczy w ujęciu Leszka Balcerowicza	106
6.6. Koncepcja Mary Douglas – podejście antropologiczne do problematyki instytucji.	108
6.7. Instytucje jako podstawa <i>wspólnego życia</i>	109
6.8. Instytucje a organizacje	109
6.9. Instytucje totalne.	110
6.10. Instytucje długiego trwania.	111
6.11. Nauka w okrucinach a instytucje.	112

Rozdział 7

Równowaga instytucjonalna i zmiana instytucjonalna	114
7.1. Koncepcje równowagi gospodarczej w teorii ekonomii	114
7.2. Ekonomia układów złożonych i ekonomia złożoności	118
7.3. Krytyka teorii równowagi ekonomicznej	119
7.4. Równowaga instytucjonalna	120
7.5. Koncepcja równowagi instytucjonalnej w ujęciu Masahiko Aokiego	123
7.6. Równowaga instytucjonalna a ład społeczny	124
7.7. Zmiana instytucjonalna	127
Uwagi końcowe	130

Rozdział 8

Thorstein Veblen i klasyczny instytucjonalizm	131
8.1. Veblenowska koncepcja instytucji	132
8.2. Rywalizacja jako źródło marnotrawstwa	133
8.3. Symbole i wyznaczniki pozycji społecznej	135
8.4. Krytyka stosunków kapitalistycznych	136
8.5. Inni przedstawiciele klasycznego instytucjonalizmu	137

Rozdział 9

Nowa ekonomia instytucjonalna. Ogólna charakterystyka, podstawy metodologiczne i główne nurty badawcze	140
9.1. Prekursorzy nowej ekonomii instytucjonalnej	140
9.2. Ogólna charakterystyka nowej ekonomii instytucjonalnej: między tradycyjną ekonomią instytucjonalną a ekonomią neoklasyczną	143
9.3. Podstawowe pojęcia nowej ekonomii instytucjonalnej	147
9.3.1. Koncepcja instytucji	147
9.3.2. Pojęcie transakcji i kontraktu	149
9.3.3. Kategoria kosztów transakcji	150
9.3.4. Efektywność a inne determinanty instytucji	152
9.4. Podstawowe problemy metodologiczne nowej ekonomii instytucjonalnej	154
9.4.1. Problem relacji jednostki do instytucji i indywidualizm metodologiczny nowej ekonomii instytucjonalnej	154
9.4.2. Problem ograniczeń informacyjnych i racjonalności ludzi jako podmiotów gospodarujących	155
9.4.3. Problem nieuczciwości ludzi jako podmiotów gospodarowania: oportunizm	158
Uwagi końcowe	160

Rozdział 10

Ekonomia uprawnień własnościowych	163
10.1. Pojęcie uprawnień własnościowych	163
10.2. Koncepcja uprawnień własnościowych w teorii ekonomii	165
10.3. Podstawowe funkcje ekonomiczne uprawnień własnościowych według teorii praw własności	167
10.4. Zakres i znaczenie uprawnień własnościowych	171
10.5. Przyczyny, mechanizmy i skutki zmian uprawnień własnościowych ...	174
10.6. Dyskusje wokół teorii praw własności	176
Uwagi końcowe	178

Rozdział 11

Teoria agencji	180
11.1. Ogólna charakterystyka i podstawy metodologiczne teorii agencji	180
11.2. Problem optymalnego kontraktu a warunki wynagrodzenia agentów ...	184
11.3. Problem monitorowania realizacji kontraktu między zwierzchnikiem i agentem	186
11.4. Praktyczne problemy dotyczące kontraktów w świetle teorii agencji ...	187
11.5. Pozytywna teoria agencji	189
11.6. Ilustracja problemu agencji: przypadek amerykańskiego finansisty Bernarda L. Madoffa i lekcja z kryzysu finansowego 2007–2009	191

Rozdział 12

Ekonomia kosztów transakcji	194
12.1. Czym są transakcje i co wpływa na ich przebieg oraz efekty	195
12.2. Koszty transakcji a koszty gospodarowania	196
12.3. Koszty transakcji a specyficzność i charakter zasobów	198
12.4. Procesy adaptacji w gospodarce a koszty transakcji	200
12.5. Bodźce i kontraktowanie w procesach transakcji	204
12.6. Struktury instytucjonalne transakcji – klasyfikacja i charakterystyka ...	208
12.7. Integracja pionowa jako instytucjonalna forma adaptacji	209
12.8. Struktury transakcji a stosunki zatrudnienia pracowników	210
Uwagi końcowe	212

Rozdział 13

Przedsiębiorstwo jako instytucja	213
13.1. Czym jest przedsiębiorstwo?	213
13.2. Problem granic przedsiębiorstwa w nowej ekonomii instytucjonalnej ...	218
13.3. Różnicowanie się teorii przedsiębiorstwa we współczesnej ekonomii ...	219

Rozdział 14

Państwo w ujęciu ekonomii instytucjonalnej	221
14.1. Państwo jako instytucja i zarazem kreator instytucji formalnych	222
14.2. Spór o koncepcję i rolę państwa w gospodarce – dwa paradygmaty.....	224
14.3. Koncepcje państwa w klasycznym i nowym instytucjonalizmie	227
14.4. Zmiana roli państwa w warunkach globalizacji.....	231
14.5. Państwo a rozwój, wolność i demokracja	232
Uwagi końcowe	235
 Podsumowanie.....	 236
 Bibliografia.....	 240
 Indeks osób	 257